Aktuellt från Strömstad akademi Nr 2019-05
News from Strömstad Academy No. 2019-05
31 maj 2019

This is a bi-lingual Newsletter, written in Swedish and sometimes in English. All English text is written with Italic letters and marked with blue. You may especially note that in the Content the contributions with English text is marked with (Eng.).

Innehåll/Content

Ledning och Styrelse 2

Lars Broman: Från er rektor; From your Vice Chancellor *(Eng.)* 2

Our Fellow Kjell-Åke Forsgren has passed away on 23 April 2

Anders Gustavsson: Redaktörens ruta *Editor´s corner (Eng.)* 5

Peter Fritzell om arbetet i akademin *(Eng.)* 10

Rapport från möte med kommunstyrelsen i Strömstad 13

Vetenskapliga reflektioner 14

Gunnar Windahl: vetenskap om varför klimatet inte tas på allvar 14

Intervju med Anders Gustavsson i Forskning.no 16

Debattinlägg i massmedia 23

Carl Olivestam & Rune Wigblad i SvD om klimatångest 23

Göran Bryntze i Ny Teknik om klimat och kärnkraft 27

Rune Wigblad: Dags för magnettåg i Sverige 31

Fria ord 34

Eugen Ungethums reflektioner med anledning av Lars Bromans artikel 34

Om Nyhetsbrevet (Nr 4) angående Kärnkraftens grundläggande farlighet. . 34

Jan Lindholms reflektioner över partiledardebatten 37

Om slutdebatt EU valet 2019 - 24 maj 2019 37

Ole Petter Ottersen: De globala målen angår oss alla 39

Ledning och Styrelse

Lars Broman: Från er rektor; From your Vice Chancellor *(Eng.)*

Our Fellow Kjell-Åke Forsgren has passed away on 23 April

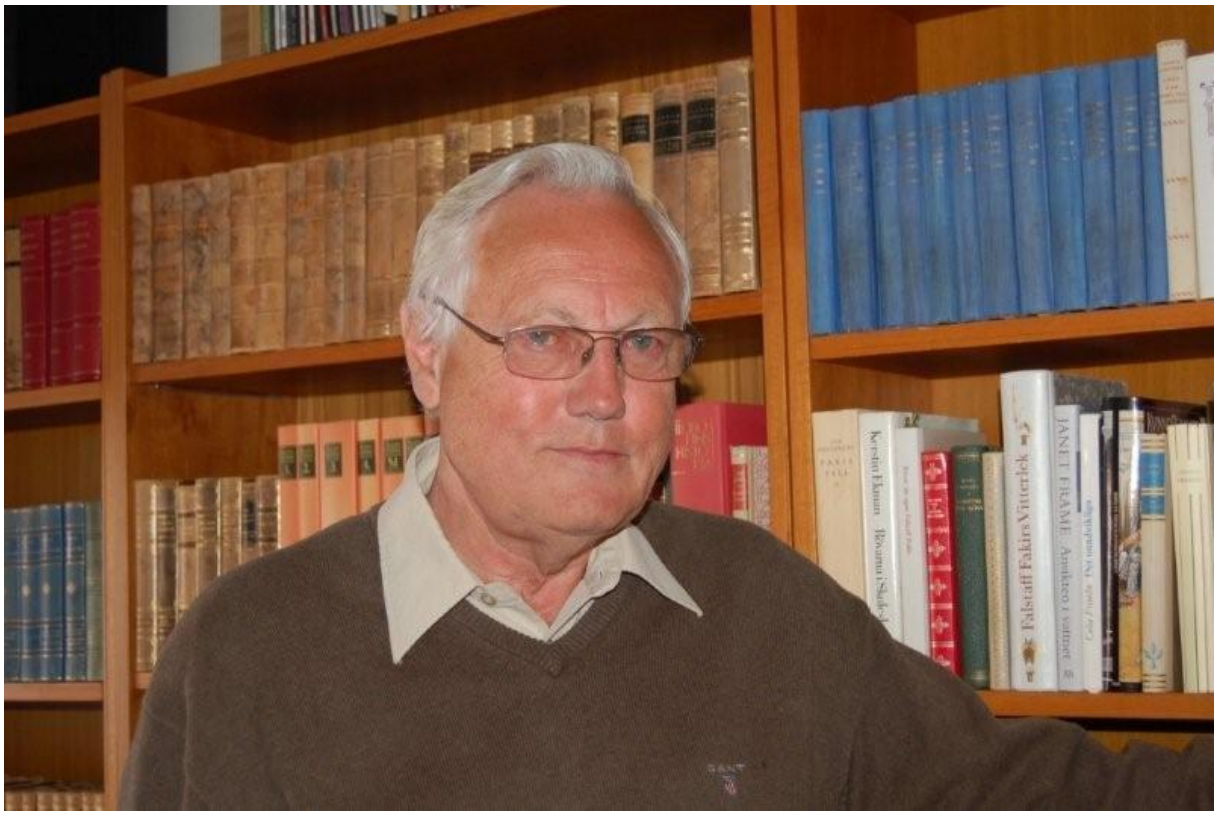

Kjell-Åke, who lived in Falkenberg, was Professor of German, appointed 21 October 2008. He was thus one of our earliest Fellows. He participated in our very first Academic Festival with a presentation, On Linguistics and Natural Sciences in a Historical Perspective (Om språkvetenskap och naturvetenskap i ett historiskt perspektiv), and was inaugurated 26 June 2009.

Kjell-Åke was the author of Fri forskning – lyx eller nödvändighet? En forskningshistorisk betraktelse, published in Strömstad Academy's Fria skriftserie Nr 3, mars 2016,

http://www.stromstadakademi.se/sa_pdf/FSS-3_Forsgren.pdf. He wrote also the article Om att tänka fritt och tänka rätt *in our Newsletter September 2016, http://www.stromstadakademi.se/wp/wp-content/uploads/2017/07/Nyhetsbrev_2016-09.pdf.*

Kjell-Åke will be missed by us who learnt to know him as Strömstad Academy Fellow.

New Academy Fellows

Jan Hultman was appointed Associate Professor in Anaesthesia (biträdande professor i anestesi) 20 May-19.

Lisbeth Johander was welcomed as Supporting Fellow on 24 May-19.

Dan Hellberg, was appointed Professor of Obstetrics and Gynecology (professor i obstetrik och gynekologi) 17 February 2011, but left the Academy 2014. Now, when he has retired from his professorship at Uppsala University, he has returned on 24 May 2019.

You are most welcome in Strömstad Academy and I look forward to meeting you in Strömstad during the Academic Festival 17-20 June. Jan and Lisbeth will be formally inaugurated during a ceremony in the City Hall 17 June.

Academic Festival Planning Continues

Here is the schedule in short. For full program in English, see Newsletter 2019-04

Måndag 17/6: Strömstads stadshus
1330 Seminarium om akademins framtid
1430 Årsmöte
1630 Installation av nya ledamöter
1800 Mingel
1900-2100 Strömstads kommuns traditionella buffé i Café Guldtuppen

Tisdag 18/6: Skagerack
0900 Seminarium **Tiden och människan**.
1045 Seminarium **Människan och universum**
1215 Lunch.
1330 **Installationsföreläsning** av hedersprofessor Jila Mossaed
1415 **3 presentationer**
1530 **5 presentationer**
1830 Galamiddag på Laholmen

Onsdag 19/6: Skagerack
0900 seminarium **Skolan brinner**!
1045 seminarium **Klimat och miljö**.
1215 Lunch **5 presentationer**
1530 **5 presentationer**

Torsdag 20/6: Skagerack och Nordkoster

0900 **4 presentationer**.
1040 **4 presentationer**.
1230 Halvdagsutflykt till Nordkoster

Now late in May, 34 Fellows and Guests have registered. The seminars are filled and there are 21 presentations submitted, so there is still space for a couple of presentations; submit a title to me and an abstract to Anders. Presentation session themes and when the presentations will be given will be determined about two weeks before, so please be patient.

Renewed Vice Chancellor Chain

Strömstad akademis rektorskedja är numera helt i silver. Silversmeden Staffan NIlsson har nu försett kedjan med Emma Hennings logotyp helt i silver. Det var styrelsen som i mars beslutade att be honom ersätta den tidigare emalj-logotypen. Rektor kommer att bära kedjan vid den högtidliga installationen av nya ledamöter i Strömstads stadshus 17 juni 2019.

Anders Gustavsson: Redaktörens ruta *Editor´s corner (Eng.)*

Förslag till nya krönikor i Strömstads Tidning skickas till Mariana Back med address: mariana.back@tekniskamuseet.se.

Rektor och fysiker Lars Broman lämnar de senaste nyheterna om vetenskapshögtiden i Strömstad den 17-20 juni 2019. Han tecknar ett minne av den nyss avlidne akademiledamoten Kjell-Åke Forsgren.

Ryggkirurg och styrelseordförande Peter Fritzell rapporterar om aktuella nyheter inom Strömstad akademi.

Med utgångspunkt i Lars Bromans inlägg om kärnkraftens farlighet för människor och miljö i förra Nyhetsbrevet reflekterar **klimatolog Eugen Ungethum** kring denna frågeställning. Han utgår från egna arbetslivserfarenheter på en kärnreaktor i Tyskland. För att minimera framtida risker förordar han satsning på sol, vind, vatten och vågkraft.

Med utgångspunkt i den amerikanke forskaren Dan M. Kahans teorier om risker diskuterar **psykolog Gunnar Windahl** varför många människor i vår tid undviker att ta klimatförändringar och klimathot på allvar.

Stödjande ledamot Jan Lindholm varnar också för kärnkraftens risker och kritiserar vissa svenska partiledare som inte inser dessa risker. Han pläderar för förnybar energi så som vindkraft.

I en kulturdebattartikel i Svenska Dagbladet den 12 maj diskuterar **historiker och didaktiker Carl Olivestam** tillsammans med **företagsekonomiforskare Rune Wigblad** effekterna av klimatångest både i historien och i framtiden. Hur skall ny framtidsoptimism kunna byggas upp i vår tid genom satsningar på ny miljövänlig teknik i form av ren elekricitet, vätgas och magnettågsutveckling?

Ledamöter i Strömstad akademi är välkomna att medverka i en kommande tvärvetenskaplig antologi med den preliminära titeln ”Vägen mot en framgångsrik forskarkarriär”. Det blir en bok om ”forskarerfenheter kopplade till reflektioner om den forskarväg som man själv har upplevt”. Tankarna kring boken kommer att presenteras

vid vetenskapshögtiden den 17-20 juni. **Intresseanmälan** skickas till **didaktiker Åsa Morberg** med adress: Asa.Morberg@hig.se

Den 8-10 maj 2019 deltog **historiker och didaktiker KG Hammarlund** och jag **etnolog Anders Gustavsson** från Strömstad akademi i Svenska historikermötet i Växjö med temat Rättigheter. Hammarlunds inlägg bar titeln ”Om vi inte lär oss av tidigare misstag lär vi inte utvecklas. Studenters föreställningar om nytta och värde av historisk kunskap”. Jag föreläste om ”Turisternas möte med lokalbefolkning i historisk belysning”.

Journalist Bård Amundsen i Oslo har skrivit ett reportage i www.forskning.no med utgångspunkt i en intervju med mig om den nyutkomna boken *Historical Changes in Alcohol Contacts across the Swedish-Norwegian Border,* 2019 utgiven av Novus Press, Oslo. En svensk version finns i AAS 39. Forskning. no kommer att besöka och rapportera om vetenskapshögtiden i Strömstad den 17-20 juni.

Barnläkare Gudmund Bergqvist samordnar arbetet inom akademins fem lokalgrupper, i Falun, Göteborg, Lund-Malmö, Stockholm-Uppsala och Strömstad. Den 27 maj deltog Bergqvist och jag i en paneldiskussion vid Göteborgs universitet med temat ”Forskare i media”. Företrädare för Svenska Dagbladet, Göteborgs-Posten, Bildningspodden och Vetenskapsradion Historia deltog i panelen.

Arbetet med den nya hemsidan fortsätter i samarbete med webredaktör Jan Ternhag.

Jag vill inskärpa en tidigare uppmaning till alla ledamöter att kontrollera och komplettera uppgifterna om er på hemsidan. Försök också värva nya medlemmar till akademin, inte minst yngre forskare. Skicka förslag till rektor Lars Broman: lars.broman@stromstadakademi.se.

Jag önskar nya bidrag till juninumret av Nyhetsbrevet med deadline den 26 juni 2019 till anders.gustavsson@ikos.uio.no. Sänd kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha ett abstract på engelska.

Sänd också bidrag till Akademins skriftserie *Acta Academiae Stromstadiensis, AAS*, under adressen: gudmundberggvist@hotmail.com.

Proposals for new chronicles for Strömstad's newspaper may be sent to Mariana Back with address: mariana.back@tekniskamuseet.se*.*

Vice-Chancellor and physicist Lars Broman *gives the latest news about the Scientific Festival taking place in Strömstad 17-20 June 2019. He writes an obituary of the recently deceased Academy member Kjell-Åke Forsgren.*

Surgeon and chairman of the board Peter Fritzell *reports on current news within Strömstad Academy.*

Based on Lars Broman's contribution to the nuclear power's danger to people and the environment in the last Newsletter, ***climate scientist Eugen Ungethum*** *reflects on this issue based on his own work experiences on a nuclear reactor plant in Germany. To minimize future risks, he advocates investing in sun, wind, water and wave power.*

Based on the American scientist Dan M. Kahan's theories on risks, ***psychologist Gunnar Windahl*** *discusses why many people in our time avoid taking climate changes and climate threaths seriously.*

Supporting member Jan Lindholm *also warns of the risks of nuclear power and criticizes some Swedish political leaders who do not realize these risks. Instead, invest in renewable energy such as wind power.*

In a cultural debate article in Svenska Dagbladet on 12 May, ***historian and didactics Carl Olivestam,*** *together with* ***business economics researcher Rune Wigblad,*** *discuss the effects of climate anxiety both in history and in the future. How should new optimism of the future be built up in our time by investing in a new environmentally friendly technique in the form of clean electricity, hydrogen gas and magnetic train development?*

8-10 May , 2019 ***historian and didactics KG Hammarlund*** *and I* ***ethnologist Anders Gustavsson*** *from Strömstad academy participated in the Swedish history meeting in Växjö with the theme Rights. Hammarlund's speech entitled "If we do not learn from previous mistakes, we do not learn to develop. Students' beliefs about the benefits and value of historical knowledge ". I gave a lecture on "The tourists meeting with locals in historical lighting".*

Members of the Strömstad Academy are welcome to participate in an upcoming interdisciplinary anthology with the preliminary title "The Way to a Successful Research Career". It will be a book about "researcher associations linked to reflections on the research path that you have experienced yourself". The thoughts about the book will be presented at the Science Festival in Strömstad on 17-20 June. The application for interest should be sent to ***didactics Åsa Morberg*** *with the address: Asa.Morberg@hig.se*

Journalist Bård Amundsen *in Oslo has written a report appearing on www.forskning.no, based on an interview with me about my newly published book, Historical Changes in Alcohol Contacts across the Swedish-Norwegian Border, 2019 published by Novus Press, Oslo. You will find a Swedish version in AAS 39. Forskning. no will visit and report on the Science Festival in Strömstad on 17-20 June.*

Pediatrician Gudmund Bergqvist *co-ordinates the work within the five local chapters of the Academy, in Falun, Gothenburg, Lund-Malmö, Stockholm-Uppsala and Strömstad. On 27 May, Bergqvist and I attended a panel discussion at the University of Gothenburg with the theme "Researchers in the media". Representatives of Bildningspodden, Vetenskapsradion Historia and the newspapers Svenska Dagbladet and Göteborgs-Posten participated in the panel.*

I want to urge a previous call for all members to verify and complete their personal information on the Academy website. Also try to recruit new members to the Academy, not least young scholars. Please send suggestions to Rector Lars Broman: lars.broman@stromstadakademi.se.

I wish new contributions to the June issue of the Newsletter sent to my address with deadline on 26 June 2019: anders.gustavsson@ikos.uio.no.
Send short articles, opinion articles and/or reviews of new scientific literature. Swedish contributions should have an abstract in English.

Please, also send contributions to the Academy's publication series Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, to the address: gudmundbergqvist@hotmail.com.

Bästa hälsningar, Best regards, Anders Gustavsson

Peter Fritzell om arbetet i akademin *(Eng.)*

190530/PF till Nyhetsbrevet Maj 2019

Kollegor i Strömstad akademi.

Arbetet med Vetenskapsdagarna i Strömstad har förflutit väl under Lars och Anders ledning. Flera andra ledamöter har också varit involverade på ett sätt som känns tryggt. De tekniska problem vi hade med utrustningen förra året ska vara avhjälpta, och alla seminarier och presentationer i programmet är på plats och just utskickade av Lars.

Vad vår ekonomi angår så har vi ännu inte fått önskade besked om en egen subventionerad, men vi har kontakt med flera instanser, som SUA och Delegationen från seniora i arbete. En sådan här ekonomisk process har visat sig besvärlig, och vi räknar med fortsatta idogt arbete under våren och hösten. Det gäller att visa att vi på alla sätt är en viktig spelare på vetenskapsarenan. Förhoppningen är att vi ska kunna knyta ihop oss med olika organisationer som anser att vi har samma målsättningar och arbetssätt.

Lokalavdelningarna jobbar på, en del i medvind, andra i lite mindre av den vinden, men idéerna flödar överallt. Gudmund som håller ihop tankarna som kommer från gruppen presenter dessa samlat i nästa Nyhetsbrev. Vi har kommit överens om att detta sker en gång i kvartalet.

Debattartiklar har presenterats i flera dagstidningar, till exempel av Carl Olivestam och Rune Wigblad, i Svenska Dagbladet. Jag tror att den sortens ”synlighet” är mycket viktig för akademins framtid, se ovan.

AAS fortsätter att ge ut artiklar och antologier på vår hemsida i ett ”open access-format” vilket känns helt rätt i tiden när just den frågan diskuteras intensivt i den svenska och internationella forskarvärlden.

Antologin om värderingar är i stort sett klar, och beräknas gå i tryck de närmaste veckorna.

Så, avslutningsvis önskar jag alla ledamöter hjärtligt välkomna till den vetenskapliga högtiden i Strömstad i juni. Och till er som inte har möjlighet att komma, trots det en riktigt fin sommar!

Med bästa hälsningar, Peter

ENGLISH

190530 / PF to the Newsletter May 2019

Colleagues in Strömstad Academy.

The work on the Science Days in Strömstad has gone well under the leadership of Lars and Anders. Several other members have also been involved. The technical problems we had with the technical equipment last year should be fixed, and all seminars and presentations in the program are in place and just distributed by Lars.

As far as our finances are concerned, we have not yet received a final solution, but we are in contact with several organizations, such as SUA and the Delegation from seniors at work. An ”economic process” has proved difficult (as usual), and we will continue working during the spring and autumn. It is very important to show that Strömstad academy is a relevant player in the science arena in every way. We will contimue discussing with organizations and institutions that share our goals and working methods.

The five ”local departments” work on, and the ideas are flowing everywhere. Gudmund who keeps these thoughts coming from the groups, will present these in the next Newsletter. We have agreed that this will be done once every quarter.

Debate articles have been presented in several newspapers, for example by Carl Olivestam and Rune Wigblad, in Svenska Dagbladet on May 12. I think that this kind of "visibility" is very important for the Academy's future, see above.

AAS continues to publish articles and anthologies on our website in an "open access format", which feels quite right in time when this particular issue is intensively discussed in the Swedish and international research world.

The anthology of values is completed, and is expected to be published within the coming weeks.

Finally, I sincerely wish all members of the academy welcome to the scientific festival in Strömstad in June. And to all our members, a really nice summer!

With best regards, Peter

Rapport från möte med kommunstyrelsen i Strömstad

Den 29 maj träffade Gudmund Bergqvist hela den nya kommunstyrelsen i Strömstad under ledning av Kent Hansson och under 50 minuter presenterades Strömstad akademi. En upplaga av Peter Fritzells RIFO-dragning användes. Dessutom diskuterades den kommande vetenskapsfestivalen. Antologin Hälsa och miljö presenterades också. Kommunrepresentanterna var speciellt intresserade av vårt samarbete med skolor och man ville på olika sätt öka intresset för högre studier. Mötet uppfattades som positivt av olika parter.

Gudmund Bergqvist

Vetenskapliga reflektioner

Det här är vetenskapligt baserade texter som författaren ansvarar för.

Gunnar Windahl: vetenskap om varför klimatet inte tas på allvar

Does lack of scientific understanding or information explain that people fail to take climate change seriously?

Gunnar Windahl

While the majority of scientists believe that the climate is warming due to human reliance on burning hydrocarbon for energy, there are a significant number of people who strongly disagree. One is tempted to think that this reflects a lack of understanding or information but that is an insufficient explanation.

Dan Kahan's empirical research has demonstrated this fact. Kahan is best known for his work on the cultural theory of risk. This research delves into cultural cognition, which is the study of how individuals form their beliefs about the amount of risk in certain situations based on their preconceived cultural group identities. Consider his research that assessed beliefs about climate change in a representative sample of 1,540 adults in the United States. Kahan examined two hypotheses: the **science comprehension** hypothesis that it is only because of a lack of scientific knowledge that people do not take climate change seriously, and the **cultural cognition** hypothesis that people develop perceptions of social risks that are in accordance with the values of the groups with which they identify.

The evidence clearly supported the cultural cognition hypothesis. Greater science literacy and numeracy were **not** correlated with an increased perception of the seriousness of climate-change risks. On

the contrary, people with the highest degree of science literacy showed the greatest polarization. That is, they either strongly believed that humans are causing climate change, or they strongly believed that this is not the case. Their perceptions of climate-change risks were in line with the values of the groups with which they identified. This shows that if you live in a community where oil production is the main industry, you are much more prone to believing that human-induced climate change is not occurring, regardless of your scientific literacy.

References

Dan M. Kahan et al., " The Polarizing Impact of Scientific Literacy and Numeracy on Perceived Climate Change Risk," *Nature Climate Change,* May 27, 2012.

Intervju med Anders Gustavsson i Forskning.no

Alkoholen har rent begge veier mellom Sverige og Norge, avhengig av politikk, krig, arbeidsplasser, avgifter – og pris. Nå renner den fra Sverige til Norge. (Foto: Jonathan Nackstrand/AFP/NTB scanpix))

Derfor har alkohol vært så viktig for forholdet mellom Sverige og Norge

– Mye skyldes at nordmenn og svensker alltid har hatt et ulikt forhold til alkohol, forklarer Anders Gustavsson, professor ved Universitetet i Oslo.

Bård Amundsen

JOURNALIST

PUBLISERT fredag 17. mai 2019 - 04:31

Gustavsson er godt voksen og kan føye *emeritus* til professsor-tittelen sin. Han vokste opp på øya Orust i Bohuslän. På 1950-tallet var han med foreldrene sine til den norske grensebyen Halden for å harryhandle.

Bilen ble fylt opp med margarin og sukker.

Hjemme følte Anders og familien seg så norske at når de gikk ut i hagen for å høste «hallon», så kalte de dem bringebær. Og når «dimman» kom sigende inn over Orust fra Kattegat, så kalte de den tåke.

Gustavssons fagfelt er etnologi, det som før i tida het folkelivsgranskning.

Alkohol-forholdet mellom Norge og Sverige har han var interessert i og forsket på helt siden 1980-tallet. Støtte har han fått fra Borgarsyssel museum i Østfold og Bohusläns museum.

For å forske har den svenske etnologen gransket alt fra gamle avisarkiver til harryhandlende nordmenn på tur til Strømstad.

Svensker kjøpte mye alkohol i Norge

Alkoholen har ikke bare strømmet fra Sverige til Norge. Flere ganger har den rent motsatt vei.

– Fram til for rundt hundre år siden var det først og fremst svenskene som handlet alkohol i Norge, forteller Gustavsson.

Professor Anders Gustavsson snakker med en svensk ordensvakt utkalt i forbindelse med den spesielle norske utfarten til Strømstad skjærtorsdag 2018. Siden 2008 har Systembolaget i byen holdt stengt på akkurat denne svenske hverdagen, for å begrense norsk fyll og spetakkel. (Foto: Marita Adamsson, Strömstads Tidning)

Bohuslän og andre svenske grenseområder som Värmland og Dalsland var den gangen en fattig utkant i Sverige. For svenske fattigfolk var Norge mulighetenes land. Mange av dem deltok i industrialiseringen av Østfold og Oslo.

– En stor andel av de svenske arbeiderne som dro over grensen, var ugifte menn. I Norge møtte de mange fristelser. Alkohol var en av dem.

– Andre svensker dro på 1800-tallet over grensen for å selge dyr og kjøtt til bedre pris enn de fikk i Sverige. Mye av pengene som ble tjent i Norge gikk nok til å kjøpe alkohol. Noen kom hjem like blakke som de dro, forteller forskeren.

Tyske fiskebåter ligger i Strømstad havn i 1922, tungt lastet med sprit som skal smugles til Norge. Havnen var de norsk-svenske spritsmuglernes hovedbase og svensk lov forbød ikke virksomheten. Varene ble lastet over på raske norske smuglerfartøyer som ventet ved Grisebåene, sør for Hvaler, som da var internasjonalt farvann. Virksomheten var så omfattende at Strømstads havneavgifter ble mer enn fordoblet. Grand Hotell i byen var møteplass for norske «spritbaroner» og utenlandske selgere og kaltes på folkemunne bare for «Sprithotellet». (Foto: Gunnar Thorén, Strømstads museum)

Forbudstida skapte smugling til Norge

I Norge utgjorde brennevin nesten 80 prosent av alkoholsalget i begynnelsen av forrige århundre. Et brennevinsforbud ble innført i desember 1916 og varte fram til 1927. Også hetvin og sterkt øl var i perioder forbudt. I en folkeavstemning i 1919 sa nesten to tredeler ja til forbudet mot brennevin. Oppslutningen om forbudet var størst på Vestlandet og Sørlandet og minst på Østlandet. Andre land med slike forbud var USA, Finland og Island.

Sverige innførte ikke noe brennevinsforbud. Slik ble Sverige et transittland for strømmen av brennevin som etter hvert ble smuglet fra Tyskland til Norge.

En smuglertrafikk som toppet seg året 1923.

Smuglingen ble så omfattende at Sverige så seg nødt til utvide landets territorialfarvann utover i Kattegatt, for å gjøre det mulig for svenske tollere å bevege seg lenger ut til havs i jakten på smuglerne.

Fire antatte spritsmuglere tatt av politiet i Strømstad under den norske forbudstida. To var norske og to var svenske. En fisker, en sjømann, en bonde og en stenhogger, ifølge politijournalen. (Foto: Polismyndighetens arkiv, Strømstad)

Svensker bytter alkohol med tyske soldater

Så kom 2. verdenskrig og den tyske okkupasjonen av Norge.
– Under krigen var grensen stengt. Men tyskerne brakte alkohol med seg til Norge som svensker gjerne ville ha tak i. I Sverige fantes det sjokolade og andre godsaker som tyske soldater ville ha. Dette ble det byttehandel av.
Like etter krigen var det mangel på mye i Norge. Dermed var det igjen nordmennene sin tur å dra til Sverige.

En svensk og en norsk grenseboer har møttes like etter krigen for sammen å tå seg en tår i det fri. Bildet er tatt i Vassbotten, lengst sør i Østfold. (Foto: Bohusläns museum)

– Men nordmenn som dro over grensen de første etterkrigsårene fikk bare lov til å ha med seg 50 kroner. Pengene behøvdes jo i Norge. Derimot kunne de ha med seg både lovlig og ulovlig hjemmebrent norsk sprit. Den brukte de som byttemiddel eller betalingsmiddel, i tillegg til 50-lappen de hadde å handle for i Sverige. På hjemveien måtte nordmennene på grensen gjøre nøye rede for hva de 50 kronene var blitt brukt til i Sverige.

På grensen var også alle varer tollbelagte.

Dermed ble mye oppfinnsomhet brukt for å smugle varer forbi tollerne. Kvinner kledde seg i tykke klesdrakter som det var mulig å putte smuglervarer innunder. På svensk side så tollerne gjerne gjennom fingrene med nordmennenes smugling, slik de hadde gjort under krigen for på hjelpe nordmenn i nød.

– Det hører med at tollerne på grensen også noen ganger ble forsøkt bestukket med norsk brennevin, forteller Gustavsson.

Alkohol-bok på Systembolaget

På begynnelsen av 1950-tallet er det igjen svensker som drar til Norge for å skaffe seg alkohol.

– Helt fram til 1955 hadde svenskene det som ble kalt *Ivan Bratt-systemet* for kjøp av alkohol. Det innebar at alle svensker måtte ha med seg en spesiell bok på Systembolaget. Der ble det notert og stemplet hvor mye du hadde kjøpt.

– Dermed ble det igjen aktuelt for svensker å reise til Norge for å kjøpe mer alkohol. Problemet var bare at svenskene måtte helt til vinmonopolet i Sarpsborg for å få kjøpt noe lovlig.

Nordmenn i flokk etter alkohol i Sverige

Så er det nok en gang nordmenns tur til å dra til Sverige.

I 1978, 1982 og 1986 var det nemlig langvarige streiker blant de ansatte ved Vinmonopolet.

Den lengste varte i hele hundre dager og skapte alkoholtørke. Det satte fart på nordmenns polferder, ikke minst til Strømstad. I noen uker ble en egen alkoholbutikk opprettet for nordmenn i utkanten av byen.

I 1982 varte streiken ved Vinmonopolet i hundre dager. Her er køen av tørste nordmenn utenfor Systembolaget i Årjäng en regnvåt oktoberdag. (Foto: Per Løchen /NTB Scanpix)

I 1992 satte Sverige ned avgiftene på alkohol.
Samme år satte Norge opp avgiftene.
– Staten i Norge ønsket å ha mye høyere avgifter på alkohol enn den svenske staten. Når den norske kronen i 1992 på toppen av dette styrket seg kraftig overfor den svenske valutaen, ble det enda mer attraktivt for nordmenn å handle alkohol i nabolandet.
I 1996 ble handelen så omfattende at Systembolagets spesialutsalg for nordmenn i Strømstad, ble til en permanent butikk.

En del av harryhandelen

I dag er kjøp av vin, øl og brennevin på Systembolaget en integrert del av harryhandelen for mange nordmenn.
– Ganske mange nordmenn drar på utflukt over grensen for eksempel en gang i måneden for handle stort og spare penger. Da hører det med for mange å også kjøpe vin og andre drikkevarer, konstaterer den svenske etnologen.
Men også i nyere tid er det gått litt alkohol også den andre veien over grensen. Det kan vi takke ungdommer for.
Spesielt blant svenske motorsportungdommer har nemlig norsk øl hatt et bedre rykte enn svensk øl. Svenske tollere gjorde på 1990-tallet flere beslag av norsk øl på vei til motorsportarrangementer i Sverige.

Alkohandel er blitt et norsk rituale

Den svenske folkelivsgranskeren ved Universitetet i Oslo, er opptatt av hvordan alkohandel i Sverige for mange nordmenn inngår i et slags rituale.

Spesielt i påsken ser han denne rituelle adferden.

– Det aller mest interessante er kanskje den norske skjærtorsdagshandelen i Strømstad. Den har faktisk røtter helt tilbake til 1920-tallet, og er sånn sett et nesten hundre år gammelt norsk rituale som utføres i Sverige.

I dag er kjøp på Systembolaget en integrert del av harryhandelen for mange nordmenn. Her fra Nordbysenteret i Strømstad i påsken i år. (Foto: Terje Bendiksby / NTB scanpix)

Konsumpsjon av alkohol i forbindelse med nordmenns tur til Strømstad på skjærtorsdag er også en del av dette ritualet. Så omfattende ble altså markeringen etter hvert at svenskene i 2008 så seg nødt til å stenge byens systembolag på akkurat denne torsdagen, som er hverdag i Sverige.

Svensken som gransker nordmenns ritualer og adferd, har også merket seg at mange nordmenn nå tar seg fri fra jobb både mandag, tirsdag og onsdag i påskeuka.

Slik har nordmennene kunnet utvide tidsrommet for påskeritualene sine i Sverige til enda flere dager enn bare skjærtorsdagen.

Referanse og kilde:

Anders Gustavsson: *«Alkoholkontakter över den svensk-norska riksgränsen i et historiskt förändringsperspektiv»*, Acta Academie Stromstadiensis, 2018. Artikkelen.

Wikipedia: Brennevinsforbudet

Debattinlägg i massmedia

Här förekommer publicerade debattartiklar. Åsikterna som framförs är skribenters egna.

Carl Olivestam & Rune Wigblad i SvD om klimatångest

Detta inlägg ingår i flera debattinlägg som förkommit i SvD

Professorer: Klimatångest hämmar utvecklingen

KULTURDEBATT | Inget kött, inga bananer, inga flygresor. Den pietistiska domedagsprofetian om att världen går under i en miljökatastrof och att det är enskilda individer som ska rädda planeten, motverkar sitt syfte. Det menar Carl E Olivestam, professor i utbildningsvetenskap och Rune Wigblad, professor i företagsekonomi, vid Strömstad akademi.

SvD Publicerad 19.45 2019-05-12

Idé- & kulturdebatt i SvD Kultur

https://www.svd.se/professorer-klimatangest-hammar-utvecklingen/i/senaste/om/kultur

Det är viktigt att lära av historien. Denna devis brukar framhållas för att vi i dag inte ska glömma Nazitysklands utrotning av judar. Längre tillbaka i historien fanns det en i dag inte lika uppmärksammad företeelse, pietism, som vi också bör lära av.

Pietismen växte fram i slutet på 1600-talet för att nå sitt största inflytande under 1700-talet. Pietismen hade en pessimistisk syn på världen parad med en optimistisk syn på individens möjligheter. Pietismen formulerade då skarpa pekpinnar om hur enskilda individer skulle frälsa världen. I slutet på 1700-talet kom så framväxten av hantverket och industrialismen, som i stället förde med sig en våg av framtidsoptimism.

Vi har återigen fått en pietistisk domedagsprofetia om att världen går under. Numera handlar det om en miljökatastrof för vår planet eller en apokalyps, det vill säga jordens undergång. Det är enskilda individer som ska rädda klimatet.

”Flygskammen” lanserades till exempel plötsligt i spåren av att Greta Thunberg fick sina föräldrar att sluta flyga. Sofia Lilly Jönsson anknyter i SvD till apokalypsen genom att ta upp att en lägenhet på

solkusten är något man styr över själv och att en kyrka som tror på framtiden låter offret vara svaret på klimatkrisen. Budskapet är att offra flygresan till solkusten. Vårt grannland Tyskland förstår inte vad Sverige håller på med.

Vi ska inte äta kött, inte äta bananer eller dricka kaffe och

inte flyga till semesterorter långt borta.

Klimathotet i form av en apokalyps skapar dåligt samvete. Retoriken handlar om ”klimatbovar” eller ”miljöbovar” som skapar koldioxidutsläpp. Vi ska inte äta kött, inte äta bananer eller dricka kaffe och inte flyga till semesterorter långt borta. Andra ”miljöbovar” som framhålls, som resultat av en fokuserad forskning, är ekologisk mat, biodrivmedel och att föda nya barn. Men, ska vi verkligen avstå från allt detta?

Miljöpietismen är stark inom miljörörelsen. Skuldbördan är stor på den individ som inte ändrar sitt individuella beteende och räddar klimatet. Enligt miljöpietismen:

- Jorden går under om inte klimatet räddas av individen.
- Individens upplevelse av klimatångest är ett tecken på att individen är på rätt väg.
- För att uppnå befrielsen från ångesten måste individen skaffa sig nya vanor.

Precis som inom den klassiska pietismen går denna etik ut på att avstå från mycket av det som tidigare ingick i vardagslivet. Den påtagliga ångesten och skammen ska leda till: sluta ta flyget, sluta köra bil, sluta äta kött, etc. Du måste avstå, ta på dig korset, för att vara säker på att nå din personliga salighet. Jag gjorde mitt och därför är det inte mitt fel.

Vad kan vi lära av historien? Liksom pietismen på 1700-talet hade sina förtjänster i betonandet av individens tro på sig själv och sina möjligheter har också miljöpietismen motsvarande förtjänster. Insikten sprids om vad var och en kan bidra med för en sund klimatutveckling. Men det får inte stanna vid det egna samvetets tillfredsställelse, en narcissistisk enögdhet som inte bidrar till systemförändring.

Egentligen är den tekniska utvecklingen i dag starkare och snabbare än på 1700-talet vilket kanske kan skapa en snabbare vågrörelse mellan framtidspessimism och framtidsoptimism?

Tyvärr är miljöpietismen en starkt konservativ kraft som

motverkar sitt syfte.

Framtidsoptimismen i form av ny teknikutveckling gäller i dag framställning av ren el samt el- och vätgasförbrukning i bilar, båtar och flyg, magnettåg, med mera. Att omvandla miljöpietismen till en stark satsning på dessa möjligheter kan skapa framtidsoptimism. Vi kan inte fortsätta vara rädda för att prova nya miljösmarta innovationssystem såsom elflyg, vätgas och magnettågsutveckling. Miljöpietismen argumenterar då om att dessa system ligger långt fram i tiden och att det är panik att göra något nu för att rädda planeten. Denna panikångest blockerar kunskap om nya möjligheter.

Genombrott för ny teknik kan komma snabbt. Medan miljöpietismen uppmanar oss att inte flyga framstår det i dag till exempel som fullt möjligt att vi inom 10 år kan ha elflyg på korta distanser samt elhybridflygplan, om vi prioriterar detta. 2018 var 35% av alla bilar i Norge elbilar och 0.2% i Sverige. Nu har Norge påbörjat omställningen till vätgas och elflyg. Sverige som är drabbad av miljöpietism satsar inte offensivt på nya möjligheter till ett miljösmart samhälle.

Modern kognitiv neurovetenskap (se till exempel Tali Sharot ”The optimism bias”) visar att om hjärnan är upptagen av rädsla är det svårare att ta in ny kunskap. Vi bör inse att visst är det bra med miljömedvetenhet, men den bör inte ensidigt leda till rädsla och individuellt skuldbeläggande utan också till nyfikenhet på nya möjligheter som ger systemförändringar.

Vågar vi förändra systemen? Tyvärr är miljöpietismen en starkt konservativ kraft som motverkar sitt syfte. Istället för att blockera ny kunskap måste vi skaffa oss kunskap om nya möjligheter. Om vi inser att ett kortsiktigt individuellt agerande också måste följas av en långsiktig resa med kollektivt agerande som organiserar en samhällsomställning, så kan omställningen till optimism ske relativt snabbt. Vi bör samtidigt inse att resan är målet.

Carl E Olivestam
Professor i utbildningsvetenskap, Strömstad akademi
Rune Wigblad
Professor i företagsekonomi, Strömstad akademi

Göran Bryntze i Ny Teknik om klimat och kärnkraft

https://www.nyteknik.se/opinion/moderat-klavertramp-om-klimat-och-karnkraft-6959347

”Moderat klavertramp om klimat och kärnkraft”

2019-05-21 13:07 Ny Teknik

Göran Bryntse, Tekn Dr, ordförande i Sveriges Energiföreningars Riksorganisation, SERO och vice president i EREF, European Renewable Energies Federation. Foto: TT och Privat

Det här är en debattartikel. Åsikterna som framförs är skribentens egna.

DEBATT. **Moderater försöker sätta fokus bara på utsläppen från själva kärnkraftverkets drift, inte dess livscykel. Det är genant och djupt odemokratiskt. Energipolitiken lämpar sig absolut inte för kvartalspolitik, skriver Göran Bryntse, Tekn Dr och ordförande SERO.**

Det pågår för närvarande en kampanj för svenskproducerad kärnkraft. Den drivs av moderater, kristdemokrater och sverigedemokrater utifrån bevekelsegrunder som att en kärnkraftssatsning skulle vara bra för klimatet och samtidigt rädda oss undan den elbrist de försöker skrämma oss med. Detta trots att Sverige har ett obestridligt elöverskott.

Hur bygger man då upp en argumentation kring kärnkraft som en positiv miljöfaktor och en strategi för att riva upp energiöverenskommelsen? Jo, genom att försöka förändra överenskommelsen till att satsningar på förnybar energi ska ersättas med satsningar på så kallad fossilfri energi till vilken man räknar just kärnkraft. Vilket är fel säger fel säger fel.

Om det är klimatet man vill rädda, måste man se på varje energislag ur ett livscykelperspektiv. Inte bara titta på utsläpp från själva

kraftverket utan också räkna in koldioxidutsläppen vid exempelvis uranbrytning, anrikning, reaktorbygge och inte minst den efterföljande hanteringen av det radioaktiva avfallet – alla energikrävande. Det framgår då att kärnkraften är klart sämre för klimatet än förnybar energi.

Flera studier

I en konsultrapport från 2017 till de gröna i EU-parlamentet framgår hur kärnkraften ur ett livscykelperspektiv står för 117 g CO2/kWh medan satsningar på förnybar energi och energieffektiviseringar bara belastar atmosfären med 5-20 g CO2/kWh. Andra studier ger belägg i samma riktning.
Report Climatechange and nuclear power.pdf
Review Stanford University.pdf
Välrenommerade Stanforduniversitetet i USA har i en omfattande, oberoende vetenskaplig studie, (Energy and Environmental Science) kommit fram till liknande nivåer för kärnkraft, cirka 125 g CO2/kWh. Dessa resultat står i bjärt kontrast till en studie gjord av Vattenfall som hävdar att kärnkraften bara ger 5 g CO2/kWh. Delar av livscykeln har där negligerats och man har utgått från livslängder som ännu ingen reaktor i världen har uppnått. Studien skulle knappast godkännas för publicering i en peer-reviewad vetenskaplig tidskrift, och Stanfordstudien, som utvärderade drygt hundra livscykelanalyser av kärnkraft, ratade Vattenfallsstudien eftersom denna inte var transparent.

Varje tanke på att fortsätta köra Ringhals 1 och 2 ett par år till och att dessutom börja projektera nya kärnkraftverk faller redan på sin ekonomiska orimlighet. Att köra Ringhals 1 och 2 ett par år till skulle kosta ca en miljard kronor i säkerhetsåtgärder. Ny kärnkraftsproduktion skulle kosta ca 2-3 gånger mer per kWh att

bygga än vindkraften, vilken i dag är det billigaste alternativet för ny svensk elproduktion.

Risker och avfallsproblem

Klimatmässigt är det sammantaget minst 10 gånger dyrare att ta bort koldioxid ur atmosfären med ny kärnkraft än vad det är med vindkraft. Vem vill betala för detta och samtidigt stå där med risker för kärnkraftshaverier och därtill avfallsproblem som rymmer många faror 100 000 år framåt i tiden?

Sverige har ett stort elöverskott, ca 20 TWh, som dessutom kommer att öka de närmaste åren. Sveriges effektbehov var som störst 2001, 27000 MW, och har sedan sjunkit, precis som elförbrukningen. Effektbristen är av regional karaktär och kan lätt lösas med fler kablar.

Den billigaste lösningen på osannolik nationell effektbrist är import. Att bygga en ny kärnreaktor för cirka 100 miljarder kronor som ska köras några få timmar per år under en extremt kall vinterdag är ekonomiskt vansinne. Sverige har dessutom en potential för efterfrågeflexibilitet på minst 1700 MW och som kommer att öka med fler elbilar med den redan förekommande VHG-tekniken, Vehicle to Grid.

Sopa under mattan

Den nya dimridån för att sopa allt detta under mattan har getts beteckningen ”fossilfritt”. Begreppet har troligen uppfunnits för att gå runt det förbud som redan 2010 utfärdades för Eon 2010 att hävda att kärnkraften är koldioxidfri. När nu moderater med ”fossilfritt” försöker sätta fokus bara på utsläppen från själva kärnkraftverkets drift, inte dess livscykel, är redan själva ansatsen i detta genant.

När man dessutom försöker ta med sig begreppet in i den fastlagda energiöverenskommelsen och där ersätta ”100 % förnybar energi” med ”100 % fossilfritt” är det inte bara tankemässigt ohederligt – det är dessutom djupt odemokratiskt eftersom man försöker underminera möjligheter till en långsiktighet. Energipolitiken lämpar sig absolut inte för kvartalspolitik.

Göran Bryntse, Tekn Dr
Ordf. i Sveriges Energiföreningars Riksorganisation, SERO
Vice president i European Renewable Energies Federation, EREF

Rune Wigblad: Dags för magnettåg i Sverige

http://www.dagensarena.se/opinion/dags-magnettag-sverige/

SvD Debatt Publicerat: 27 maj, 2019 Av: Debatt

Dags för magnettåg i Sverige

Bild: Pixabay

debatt **Investeringskostnaderna ökar för höghastighetståg. Samtidigt skickar satsningen en ännu högre nota till framtida generationer i form av ökade underhållskostnader. Varför inte istället utreda alternativet magnettåg, undrar professor Rune Wigblad.**

Det kommer nu rapporter om att kostnadsballongen för höghastighetståget ökar innan spaden är i backen. Ostlänken (Linköping till Järna) budgeterades till 54 miljarder i infrastrukturplanen 2017 och denna kostnad anges nu vara ca 10 miljarder dyrare huvudsakligen på grund av miljökonsekvenser på marken, en kostnad som Trafikverket nu har fått i uppdrag att banta. Den budgeterade kostnaden 54 miljarder hade redan bantats med 11 miljarder med en åtgärd som sänker kvaliteten på spåret och sänker toppfarten till 250 km/h, samt skapar ökade underhållskostnader om ca 20 år. Ska vi skicka notan till framtida generationer?

Flera debattörer, bland annat SKL, region Väst och region Syd bedriver nu logiskt en kampanj i Dagens Samhälle för en återgång till Sverigeförhandlingens tåg 320 km/h, som dock ökar kostnaderna för Ostlänken

med dessa 11 miljarder. De vill att staten ska satsa ännu mer pengar, trots att regioner och kommuner bara bidrar med en försvinnande liten andel av totalkostnaden, ca 0,5 procent, utom region Väst som tvingats betala mycket mer för Boråsbanan. Från Tranås kommun hörs dessutom ett uttalande om statens brott mot avtalet om hastigheter för 320 km/h.

Hur mycket blir det då? 54 miljarder plus 10 miljarder markfördyringar och ytterligare 11 miljarder för att öka kvaliteten på spåret, totalt ca 75 miljarder (2017 års priser) för bara 15 mil järnväg, om dessa debattörer får som de vill. Det är extremt dyrt. Minst 2,3 miljarder per inbesparad restidminut. Tunneln genom Hallandsåsen innebar som en jämförelse ca 1 miljard per inbesparad restidsminut, vilket alltså nu framstår som en jämförelsevis nyttig investering.

Mycket snabba tåg bör gå på egen bana.

Trafikverkets generaldirektör gör nu en pudel och erkänner att underhållet på tågsystemet borde ha prioriterats långt tidigare i Sverige. Vi känner idag väl till konsekvenserna av det kortsiktiga tänkandet som gav oss en stor underhållsskuld, vilket i sin tur skapade rekordmånga förseningar i tågsystemet. Tåg, kontaktledningar och räls går sönder.

Samma kortsiktighet gäller höghastighetståget. För 30-40 år sedan valde många länder i världen att bygga ut höghastighetståg. Europa fick då ett lapptäcke av olika system i olika länder. Då valde Sverige att bygga snabbtåg med topphastigheten 200 km/h (X 2000). Sverige kunde då valt att satsa på höghastighetståg.

Underhållskostnaderna för höghastighetståg ökar med ökade hastigheter. Nu har Trafikverket beslutat att det är 250 km/h som gäller för den första etappen, Ostlänken, samt 320 km/h för flera andra delar. Detta innebär att höghastighetståget får tre topphastigheter (200, 250 och 320) och tre olika spår mot hjul, vilket bäddar för dramatiskt högre underhållskostnader och ökade olycksrisker.

Mycket snabba tåg bör istället gå på egen bana. En sådan egen bana hela vägen in till Stockholms central för höghastighetståget skulle ge ytterligare kostnader för höghastighetståget – en mångmiljardinvestering som inte är beräknad av trafikverket, men torde uppgå till minst 70 miljarder. Istället skulle Sverige kunna satsa på magnettåg som kan byggas på högbana in till Stockholms central till en rimlig kostnad.

Om debattörerna som pläderar för 320 km/h får som de vill ska vi nu försöka hinna ifatt den redan för 30 år sedan förlorade verkligheten. **Jag har pläderat för en satsning på moderna magnettåg.** Japan och Kina satsar på nästa generations tåg – magnettåg. Magnettåget har ca 30 procent av höghastighetstågets underhållskostnader oavsett hastighet och klarar toppfarter på ca 500-600 km/h.

Rapporterna om höghastighetstågets dramatiska olönsamma samhällsekonomi har inte beaktats, vilket är faktaresistens enligt nationalekonomen **Harry Flam**; ”samhället får tillbaka 25 kronor på varje investerad hundralapp”. Den invändning som förs fram mot olönsamheten för höghastighetståget av debattörerna i Dagens Samhälle är att det finns andra nyttor med höghastighetståg såsom förtätade arbetsmarknadsregioner, bättre bostadsbyggande och miljötänkande. VD för Europakorridoren frågar sig till och med vad det kostar att inte bygga nya stambanor. Men, alla dessa nyttor uppnås mycket bättre med stambanor för magnettåget, som är det verkligt miljösmarta alternativet med hög tidsnytta för investeringen.

Kinas prefabriceringsfabrik som nyligen blev klar, producerar ca 80 km magnettågsbana per år. Banan är den dyraste komponenten i magnettåget. Detta ger magnettåget låga investeringskostnader. Prefabricering är möjlig därför att bandelarna till magnettåget är lätta (ca en tredjedels vikt mot höghastighetståget) och kan transporteras med lastbil. Med en sådan fabrik skulle Ostlänken bli klar på två år och till ett billigt pris. Detta kombinerat med Kinas nyligen lanserade magnettågsprototyp för 500-600 km/h ger en överlägsen teknik.

Finns det något alternativ till att utreda de lovande framtidsalternativen magnettåg?

Rune Wigblad
Professor i Företagsekonomi,
Docent i Industriell Ekonomi Strömstad akademi
Lärare Högskolan i Skövde

Fria ord

Här förekommer personliga reflektioner. Åsikterna som framförs är skribenters egna.

Eugen Ungethums reflektioner med anledning av Lars Bromans artikel

Om Nyhetsbrevet (Nr 4) angående Kärnkraftens grundläggande farlighet.

Hej Lasse,
Dina synpunkter beträffande kärnkraftens inneboende risker har väckt en rad minnesbilder hos mig. Dessa kommer här.

På 50-talet fick jag, efter en tuff urvalsprocess, en anställning som forskningsingenjör på en kärnreaktor, en forskningsreaktor i Geesthacht söder om Hamburg. Här kunde jag tillämpa mina kunskaper (styr/reglerprocesser i tekn. och biol. system) på området fredlig tillämpning av strålning.

Efter de hemska följderna av Little Boy, Hiroshima, Nagasaki ville man gärna utveckla den fredliga sidan av området. Så var det tänkt.

Arbetet på reaktorn handlade om medicinska tillämpningar, framtagning av nya metoder för behandlingar. Ett mycket intressant och utmanande arbete för mig, i unga år.

Arbetet var omgärdat av rigorösa säkerhetsrutiner. Hela tiden kollades arbetstiderna och exposition. När arbetstiden närmade sig ´´gränsen´´ togs man ur ´´drift´´. Min inställning till arbetet förändrades. Men jag hade, trots detta, hela tiden ´´arbetets positiva sidor´´ i fokus, nämligen nya metoder för medicinska behandlingar.

På den tiden fick jag strålningens inverkan på organiska molekyler klart för mig och växlade arbetsplatsen efter några år. Det blev Uppsala, Stockholm och Göteborg och mindre strålningsbelastning.

Perifert kan nämnas att området för forskningsreaktorn, har en särskild historia. Det var där Alfred Nobel hade arbetat tidigare.

Jag bifogar en artikel om detta. Sökbegreppet: ´´Forschungsreaktor Geesthacht´´ leder till några vackra bilder med floden Elbe i förgrunden. Ett grönt landskap med grönsaks- och fruktodlingar.

Jag kan nämna att alla reaktorer på området (det byggdes flera) har tagits ur drift. En anhopning av bl. a. leukemifall hade konstaterats i närområdet. Sambandet med strålning (individnivå) har ej kunnat bevisas.

På området bedriver man numera forskning inom områdena: Hav, miljö, biologi, medicin och ekologi. En övergång från strålningsorientering till miljöorientering och aktuella problem. Betecknande för vår tid.

Detta kort om mina minnesbilder från 50-talet och bekantskapen med fredlig användning av reaktorer i medicinsk forskning.

Min framtidsbild, med minnen i bagaget, är följande. Tiderna har förändrats sedan 50-talet. Moderna kärnreaktorer är inte längre som tidigare isolerade öar på avlägsna platser eftersom befolkningscentra/städer växer. De ingår så att säga i större samhällsnätverk. Enkelt utryckt. Detta medför att helhetssynen vid riskbedömningar för omgivningen får en mera framskjuten plats.

Kärnkraftsanhängare poängtera ofta, i sina argument, den höga energitätheten. Detta är ju rätt. Men just däri ligger också den grundläggande risken/faran. Att styra och kontrollera energiuttaget över tid kräver stora tekniska insatser, samt personella och materiella resurser.

Det är möjligheten att kunna styra och kontrollera stora ´´potentiellt farliga´´ system som är det centrala problemet med kärnkraft i energiförsörjningen.

Jag tänker här på Harrisburg, Tschernobyl och Fukushima när det gäller kärnkraft och Sandoz, BASF och Bhopal när det gäller kemiska anläggningar. Gemensamt för olyckorna har varit brister i hanteringen av risker med hjälp av regler- och styrsystem. Samt att kunna förutse alla tänkbara felfunktioner i interagerande nätverk och oförutsebara spridningsvägar vid initiala fel. Komplexiteten komplicerar, enkelt uttryckt.

Naturligtvis kan man ordna med nödstopp på olika nivåer som kan minimera följdverkningar vid felfunktioner. Spridningsrisker finns kvar eftersom man inte kan ha alla variabler helt under kontroll. Så ser jag det.

Nämnda incidenter talar sitt språk. Sedan är, vilket måste nämnas, nödstopp och felsökningar mycket kostnadskrävande och åtgärder som många gånger är mycket riskabla.

Även de två allvarliga flygplansolyckorna på senare tid kan nämnas här. Att lita på styrsystem, har sina risker i alla avancerade system, trots inbyggda säkerheter. Men är dessa säkerheter tillräckliga?

Människa - System - Interaktion kommer osökt in i bilden här, när det gäller att kunna förutse ´´spridningsvägar´´ av initiala fel i interagerande nätverk av driftpersonal (människor) och system.

Perifert. Vi upplever nu digitaliseringen och nätverksbyggen. Felfunktioner inträffar. Därför bör energiförsörjningen sikta på källor med mindre potentiella risker som: sol/vind/vatten och vågkraft med utvecklade system för energilagring. Gärna parallell med metanolframställning ur skogsavfall och ur CO2 utsläpp från

stora industrier. I förlängningen kommer förhoppningsvis säkra bränsleceller till användning. Det är glädjande att utvecklingen på området går mycket fort.

Att i detta positiva tekniska utvecklingsläge satsa på kärnkraft med sina inneboende risker, dessutom i en instabil värld, kan inte vara bra. Vi hör ju dagligen om hackerintrång, sabotage och osäkerheter i nätverk samt om information i fel händer och på avvägar.

Slutsats: En satsning på solenergi mm med förbättrade lagringsmöjligheter är helt klart mindre riskabelt än kärnkraft.

Incidenter i distribuerade solkraftverk medför inte de hälso- och miljörisker som kärnkraftsolyckor kan förorsaka. Sedan är avfalls- och saneringsproblemen under extrem lång tid en samhällsbelastande faktor. Specifikt för kärnkraften. Materialutmattning, naturkatastrofer, atmosfärelektriska faktorer får inte glömmas bort i samband med stora system. Det krävs gigantiska investeringar att renovera kärnkraftverk, skrev en sakkunnig häromdagen. Värt att tänka på.

Samhällen och städer breder ut sig och kommer därmed närmare anläggningar för energiförsörjningen. En samhällsfaktor att räkna med.

Vi ser även ökande säkerhetsrisker med digitaliseringen. Sakernas Internet är på gång. Vi kommer att ha fullt upp med att eliminera säkerhetsproblem, som förhoppningsvis, är hanterbara. Jag kan inte se kärnkraften som miljövänligt med den erfarenheten jag har.

Eugen Ungethum Strömstad 2019-05-09

PS. Ibland lyssnar/läser jag monologen (sannolikhet) av Tage Danielsson som skrevs efter Harrisburg. Tankeväckande.

Jan Lindholms reflektioner över partiledardebatten

Om slutdebatt EU valet 2019 - 24 maj 2019

Sorglig okunskap i partiledardebatten

Tittade på partiledardebatten i SVT. Det är skrämmande att partiledarna är så okunniga på energiområdet. Gång på gång upprepas det felaktiga påståendet att kärnkraft är ett utsläppsfritt alternativ. Risken är att svenska folket kan förledas tro att kärnkraft är en teknik som producerar el utan att släppa ut klimatgaser. Verkligheten är något helt annat.

Jag anser att programledarna, som rimligen måste känna till hur det förhåller sig, borde kunna gå in och påpeka rena faktafel. När man tar hänsyn till hela produktionskedjan för el från kärnkraft så blir utsläppen per producerad enhet el ungefärligen 25 gånger högre än om samma el produceras med vindkraft. Men även det bästa alternativet ur klimatsynpunkt, som idag är vindkraft, är inte helt fritt från utsläpp av koldioxid.

Moderaternas och Kristdemokraternas partiledare framstår som totalt okunniga när dom försöker försvara sina förslag. Det är inte så att all fossil energi som idag används exempelvis i transportsektorn måste ersättas av el. Den stora omställning som redan pågår är att fossila bränslen ersätts av biobaserade bränslen. Det handlar både om biogas och biodiesel som växer snabbt. Det har dom uppenbarligen missat.

Dessa okunniga partiledare för M och Kd har även helt fel när de målar ut vind och sol som otillräckliga när det gäller tillgänglighet. Det stora sårbarhetsproblemet i den svenska energiförsörjningen är inte att vinden inte alltid blåser och att solen inte alltid lyser, den stora sårbarhetsproblematiken ligger i att en reaktor ibland måste snabbstoppas på grund av oväntade problem. Det är så de stora effektbortfallen sker och det är då de sker väldigt snabbt, närmast momentant. Det sker inte ofta men när det sker är det betydligt mer krävande att hantera än de variationer vi har i tillgängligheten av vind och sol.

Även påståendet att Sverige skulle bli beroende av tysk kolbaserad el är skrämmande osakligt. Varför får sådant kablas ut på bästa sändningstid utan att rättelser sker? Sverige netto-exporterar sedan många år el till våra grannländer. Det kommer att fortsätta vara så eftersom ny förnyelsebar el-produktion i Sverige byggs ut snabbare än gammal kärnkraft stängs på grund av säkerhetsbrister och dålig ekonomi.

SD:s partiledare vill ovanpå detta att det anslås massor av pengar för att forska på ny kärnkraft som någon gång i framtiden skulle kunna förverkligas. Det är uppenbart att han och kollegorna i M och Kd inte har förstått att vi inte har hur lång tid som helst på oss. Skall vi klara av en omställning som innebär att den globala temperaturen inte ökar mer än 1,5 grader så krävs det åtgärder nu inte om några år. Då måste vi lägga de resurser vi har på sådant som vi vet fungerar och ger mest effekt nu, så som de flesta partiledarna ofta säger. Problemet är bara att dom sedan föreslår helt fel åtgärder.

Det krävs tiotals miljarder för att uppgradera befintliga reaktorer så som Liberalernas Björklund vill göra och ger i bästa fall lika mycket el som om pengarna satsades på vindkraft. Det krävs troligen 200 miljarder för att bygga en ny reaktor i Sverige om det ens är möjligt och troligen skulle de pengarna ge fyra gånger så hög effekt om de lades på vindkraft i stället. Fördelen är dessutom att om dessa pengar läggs på förnyelsebar energi så blir den tillgänglig snabbare än om den läggs på kärnkraft.

I debatten nämner heller inte någon att vi kan göra mer med mindre energi genom teknisk utveckling, att kylning av våra reaktorer blir ett problem i framtiden med stigande temperatur i Östersjön, att kärnkraft inte bara släpper ut 25 gånger mer koldioxid är vindkraft utan dessutom värmer upp haven med all den spillvärme som släpps ut. Någon borde även påpeka att det är märkligt att de partier som förespråkar mer kärnkraft också är de partier som är mest oroade för det militära säkerhetsläget i vår omvärld. Hur man förenar mer kärnkraft med ökat militärt hot är en fråga som ingen vill röra i. Det finns mycket mer att önska av en energidebatt i SVT.

Jan Lindholm

Stödjande ledamot Strömstad akademi

Ole Petter Ottersen: De globala målen angår oss alla

Print skreen från Medicinsk vetenskap no 2, 2019

SCAN_0002 (1).pdf - Adobe Acrobat Pro DC

File Edit View Window Help

Home Tools SCAN_0002 (1).pdf

HUR SKA FN:s globala mål för en hållbar utveckling integreras i högre utbildning? Frågan diskuterades vid konferensen *Rethinking higher education – Inspired by the Sustainable Development Goals* som ägde rum på Karolinska Institutet den 30 mars. 500 deltagare lyssnade bland annat på Helen Clark, tidigare chef för FN:s utvecklingsprogram UNDP.

– Vi kan inte fortsätta så här. Att växa nu och städa upp senare är inte hållbart i längden, sa hon.

Talade gjorde även Karolinska Institutets rektor Ole Petter Ottersen.

– De globala målen är konkreta och angår alla, nu gäller det att vi är kreativa och samverkande, sa han.

Nyligen antog också universitetets styrelse den nya strategin, Strategi 2030, som tar avstamp i FN:s agenda 2030 och bland annat innehåller visionen om Karolinska Institutet som ett globalt universitet.

Samtidigt har media rapporterat om uppgifter från Naturvårdsverket där 190 myndigheter redovisar sina utsläpp från tjänsteresor under 2017 och 2018. Allra mest kom från Karolinska Institutet. Denna mindre smickrande topplacering hänger främst ihop med den medicinska forskningens globala karaktär och alla de samverkansprojekt universitetet har med kollegor runt om i världen, menar Ole Petter Ottersen.

– Men detta är en viktig påminnelse, även vi måste naturligtvis arbeta mer aktivt för att minska vår klimatpåverkan. Den förändringen har inletts. I nya Strategi 2030 poängteras bland annat vikten av att vi ska öka andelen resfria möten, säger han. ○ **Peter Andréasson**

Konferensen skedde i samarbete med Göteborgs universitet, Chalmers tekniska högskola och KVA och ska följas upp i Göteborg 28 mars år 2020.

Biomedic till Årets

Ambitiöst. Ka tets nya labo dicum har u bygge 2019 a Ur motiverin grup

klart f till kraftigt s jämfört med aretsbygge.